

נהלי "חי בריא" לענף הצאן לחלב

תוכן	עמוד
1. הקדמה	2
2. הגדרות	3
3. בעלות ותפעול	4
4. מזון ומים	5
4.1. מזון	5
4.2. מים	6
5. גישה למרעה	7
6. סביבה	9
6.1. מבנים	9
6.2. רצפות ומרבצים	10
6.3. שטחים מינימליים	10
6.4. תאורה	11
6.5. גידור	11
7. ניהול בריאות העדר	12
7.1. תכנית בריאות	12
7.2. טיפול בבעלי חיים חולים או פצועים	14
7.3. שיכון בעלי חיים חולים	15
7.4. המתת חסד	15
8. ניהול בעלי החיים	16
8.1. מנהלים	16
8.2. עובדי המשק	16
8.3. גזעים וממשק רבייה	17
8.4. רכישת בעלי חיים	18
8.5. טיפול בבעלי החיים	18
8.6. החזקה בבידוד	19
8.7. היריון והמלטה	20
8.8. טיפול בבעלי חיים צעירים	20
8.9. גמילה	21
8.10. סימון בעלי החיים	22
8.11. יישום הליכים בעלי פוטנציאל לגרימת נזק לבעלי החיים	22
8.12. הגנה מפני טורפים ובקרה על מכרסמים	24
8.13. מקרי חירום	24
8.14. פסולת	25
8.15. שמירת רשומות	25
9. הובלת בעלי החיים	27
9.1. בעלי החיים המיועדים להובלה	27
9.2. המעורבים בהובלה	27
9.3. רכב ההובלה	27
9.4. הובלה	28
10. מכירת בעלי חיים לפני שחיטה	29
11. שחיטה	29
12. השתתפות בתכנית "חי בריא"	29

"חי בריא" מבקשת לחולל מהפכה באופן צריכת המזון מהחי בישראל, ולספק לצרכני הבשר, העוף, החלב והביצים שקיפות בנוגע למקור מוצרי המזון שהם צורכים. כך יוכלו הצרכנים לתמוך בחקלאות ישראלית אחראית וליהנות ממזון איכותי שהופק בתנאים נאותים.

"חי בריא" מבקשת לקדם צרכנות אחראית, הומאנית ובת קיימה של מוצרי מזון מהחי, התורמת הן לרווחת בעלי החיים בתעשייה זו והן לעובדים בתעשייה זו.

על ידי צריכת מוצרים הנושאים את תו "חי בריא" – תו המוענק למוצרי מזון שמקורם בחיות משק שגדלו בהתאם לדרישות המחמירות של נהלי "חי בריא" – יוכלו הצרכנים לבצע צריכה אחראית התואמת את תפיסתם המוסרית והבריאותית.

נהלי "חי בריא" קובעים דרישות גידול מקיפות ומחמירות שמטרתם להבטיח כי בעלי החיים במשקים גדלים בתנאים המאפשרים להם לבצע פעולות טבעיות ההכרחיות לבריאותם ולרווחתם. עבור כל מין של בעל חיים מובאים בחשבון צרכיו היחודיים מהיבטים שונים, כגון אינטראקציה חברתית, נוחות, בריאות גופנית ונפשית, זאת תוך התייחסות לאתגרים הנובעים מגידול בעל החיים במשק חקלאי לשם ייצור מזון.

תו "חי בריא", המהווה אישור לעמידה בנהלי "חי בריא", הוא אות הצטיינות עבור המגדל ומשקף את מחויבותו לבעלי החיים שבבעלותו, לסביבה שבה הוא פועל ולבריאות ולבטיחות הציבור.

מגדלים הלוקחים חלק בתכנית "חי בריא" מסכימים לביקור אחד לפחות של "חי בריא", וכן לביקורי פתע, וזאת כדי להבטיח את עמידתם בדרישות נהלי "חי בריא" במהלך כל ימות השנה. בנוסף, "חי בריא" מפעילה מערך פיקוח על כל שלבי העיבוד והשיווק של מוצרי המזון הנושאים את תו "חי בריא", על מנת להבטיח את אמינות השיווק: תו "חי בריא" על מוצרי המזון מבטיח לצרכנים כי מקור המזון במשקי "חי בריא".

נהלי "חי בריא" גובשו על ידי "חי בריא", ואישור העמידה בדרישות תכנית "חי בריא", לרבות האישור להשתמש בתו "חי בריא" על מוצרי המזון, ניתן על ידי "חי בריא" בלבד.

נהלי "חי בריא" אינם סטטיים ונתונים לשינוי. "חי בריא" תבחן מדי שנה את הצורך בעידכוןם לאור פרסומם של מחקרים חדשים או ממצאים שיתגלו במשקי החי.

נהלי "חי בריא" אינם תקנים של משרד החקלאות, משרד הבריאות, מכון התקנים או כל גוף ממשלתי אחר. עמידה בנהלי "חי בריא" היא וולונטרית ואינה באה להחליף כל דרישה הקבועה בחוק.

ההשתתפות בתכנית "חי בריא" היא על בסיס שנתי, וצריך לחדשה מדי שנה.

"חי בריא" מודה למגדלים על האירוח הבלתי-אמצעי במשקיהם למשך שעות ארוכות, במהלכו חלקו ושיתפו באופן פתוח וגלוי את ממשקי הגידול שהם מיישמים ואת הדילמות היומיומיות המלוות אותם.

תודה מיוחדת לפרופ' חיים לייבוביץ', לד"ר צח גלסר ולגב' דורית כבביה, שתרמו מהידע ומהניסיון הרבים שלהם ועזרו רבות בגיבוש נהלים אלו.

	בנהלים אלו:
במשקים המיישמים ממשק גידול טבעי, בעלי חיים שאינם מתה, חולה, דחתה אותם או שאין לה די חלב;	"בעלי חיים יתומים" –
חי בריא 2014 בע"מ;	"חי בריא" –
חלקת קרקע המשמשת לתנועה חופשית של בעלי החיים ואשר לא צומחים בה עשבים;	"חלקת אימון" –
חלקה שצומחים בה עשבים וצומח שיחני היכולים לשמש להזנת בעלי החיים;	"חלקת מרעה" –
ביצוע כל הליך בבעלי החיים העשוי לגרום להם חוסר נוחות, פחד או מצוקה;	"טיפול" –
ירק, תחמיץ, חציר או קש;	"מזון גס" –
מבנה המשמש להחזקה של בעלי חיים, לרבות חלקת אימון או חלקת מרעה ושטחים נלווים המשמשים לתפעול;	"מתקן" –
ממשק גידול שבו בעלי החיים מועברים להנקה שלא על ידי אימם או אם מאמצת;	"ממשק גידול מלאכותי" –
ממשק גידול שבו בעלי החיים נשארים בעדר עם אימם או עם אם מאמצת עד לגמילה;	"ממשק גידול טבעי" –
משך הזמן מרגע ההכנסה של בעל החיים הראשון לרכב ההובלה ועד לרגע הפריקה של בעל החיים האחרון;	"משך ההובלה" –
משק שעמד בנהלי "חי בריא" והוא בעל אישור תקף בכתב מ"חי בריא" על כך;	"משק חי בריא" –
משק המנהל שני ממשקים שונים עבור בעלי חיים מאותו מין כאשר אחד הממשקים עומד בדרישות נהלי "חי בריא" והממשק השני אינו עומד בדרישות נהלי "חי בריא";	"משק מעורב" –
מתקן, לרבות בעלי החיים, הציוד והחומרים המצויים בו והמשמשים לייצור תוצרת מן החי;	"משק" ו-"משק חי" –
Body Condition Score. לפי סקאלה של 1-5.	"ציון מצב גופני" –

3.0.1 משק המעוניין לקחת חלק בתכנית "חי בריא" יהיה משק משפחתי עצמאי שבו הפרט או המשפחה:

א. הם הבעלים של בעלי החיים;

ב. עוסקים בניהול היומיומי של המשק ובעלי החיים שבו;

ג. מפקים ממנו חלק מהפרנסה שלהם או את כולה;

ד. מייצרים מחיות המשק מוצרים למכירה.

3.0.2 ניתן ליתר את הדרישה שעל המשק להיות משפחתי, עבור משקים בעלי מטרה חינוכית או כאלו שהדגימו רווחת בעלי חיים גבוהה במיוחד.

3.0.3 המשק יישם את הדרישות של נהלי "חי בריא" עבור כל בעלי החיים מהמין שעבורו הוא מבקש לקבל את אישור העמידה בתכנית "חי בריא". לא יותר קיומו של משק מעורב עבור בעלי חיים מאותו מין למעט אם תכנית "חי בריא" הסכימה אחרת (ראו גם סעיף 3.0.4).

הערה: המשק לא נדרש לבקש אישור עבור כל המינים המגודלים בו.

"חי בריא" מבינה כי השינוי הנדרש מהמשקים הרוצים לעמוד בדרישות תכנית "חי בריא" עשוי להיות כרוך בשינוי נרחב מדי עבורם שכן ההיתכנות הפרקטית והכלכלית של ממשקי הגידול המפורטים בנהלי "חי בריא" אינה מובנת מאליה. כדי לעודד משקים לעבור לממשק הגידול של "חי בריא" הוסף באופן זמני סעיף 3.0.4 המתיר למשקים, תחת תנאים מסוימים, לקיים משק מעורב. סעיף 3.0.4 ייבחן מדי עדכון של נהלי "חי בריא" ויוסר כאשר יתברר כי קיים מספיק ידע וניסיון בקרב המשקים המאפשר להם לקיים את נהלי "חי בריא" עבור כל בעלי החיים במשק.

3.0.4 משק יוכל לבקש לקיים משק מעורב ובלבד שיתקיימו התנאים האלה:

א. המשק פירט בכתב ל"חי בריא" את הסיבות לקיום משק מעורב ו"חי בריא" נתנה את הסכמתה;

ב. קיימת מדיניות כתובה המתארת איך בעלי-החיים המוחזקים בהתאם לנהלי "חי בריא" ניתנים לזיהוי ומופרדים מבעלי-החיים שאינם מוחזקים בהתאם לנהלי "חי בריא".

ג. בעלי חיים שאינם מוחזקים בהתאם לנהלי "חי בריא" לא יישווקו במסגת תכנית "חי בריא".

לבעלי החיים תינתן גישה למים ולתזונה מתאימה על מנת לשמר את בריאותם ולקדם את רווחתם.

4.1 מזון

4.1.1 תגובש תכנית תזונה שתבטיח לבעלי החיים תזונה מגוונת, מאוזנת ובריאה המתאימה למינם, לגילם ולמצבם הפיזיולוגי (כגון: מצב גופני, היריון, תקופת תחלובה, שלבי גדילה שונים) ומספקת מענה הולם לצרכיהם התזונתיים.

4.1.2 לבעלי החיים תינתן גישה למזון מדי יום, למעט אם הווטרנר המטפל הורה אחרת.

4.1.3 יישמרו רשומות הנוגעות למרכיבי המזון, המינרלים ותוספי המזון (ראו גם סעיף 8.15.2).

4.1.4 בעלי החיים לא יזנו במזון המכיל חלבון מן החי, למעט חלב ומוצרי חלב.

4.1.5 תזונת בעלי החיים תהיה כזו השואפת להבטיח את בריאותם הגופנית ואת יכולת הרבייה שלהם למשך התקופה המקסימלית של אורך חייהם הצפוי.

ככלל, על בעלי החיים להישמר בציון מצב גופני של בין 2 ל-4.

4.1.6 בתזונה היומית של בעלי החיים הגמולים לפחות 35% ממשקלו של החומר היבש יהיו ממזון גס על מנת להבטיח פעילות תקינה של מערכת העיכול (הכרס).

4.1.7 כל שינוי של מזון מרוכז בתזונה יבוצע בצורה מבוקרת ובאופן הדרגתי.

4.1.8 המזון יסופק באופן המאפשר לכל בעלי החיים לגשת אליו בו בזמן וברוחה באופן המונע תחרות עליו.

4.1.9 בחישוב שטח האבוס הנדרש:

א. יובאו בחשבון מספרם, גודלם ומינם של בעלי החיים וכן קיומן של קרניים;

ב. יחושב שטח המספיק למניעת דחק ותוקפנות הנובעים מתחרות על מזון;

ג. ייושמו, כדרישה מינימלית, ההמלצות הקבועות במסמך: "מדיניות, הנחיות וקריטריונים לתכנון מבנים חקלאיים" של משרד החקלאות ופיתוח הכפר:

i. כבשים: 35–40 ס"מ אורך אבוס לראש;

ii. עזים: 30–35 ס"מ אורך אבוס לראש.

4.1.10 ציוד ההזנה והאבוסים יישמרו נקיים ויבשים ויוסר כל מזון מעופש.

4.1.11 תימנע גישה של בעלי החיים לצמחים רעילים ולכל חומר שאינו ראוי למאכל.

4.2 מים

- 4.2.1 לבעלי החיים תינתן גישה חופשית בכל עת למים נקיים וטריים הנשמרים בטמפרטורה הנוחה לשתייה.
- 4.2.2 השקתות יהיו נגישות לכל בעלי החיים.
- 4.2.3 השקתות יספקו לבעלי החיים מים נקיים בכל עת בכמות מספקת. על אספקת המים להישמר גם במקרה שבו אספקת המים הסדירה למשק נכשלת (ראו גם סעיף 8.13.5).

מתן גישה לחלקות מרעה ו/ או לחלקות אימון בא לענות על הצורך הטבעי של בעלי החיים ללקט מזון ולחקור את האדמה ואת הסביבה הטבעית שלהם וכן לביצוע פעילות גופנית, כל אלו מקדמים את הבריאות הגופנית והנפשית של בעלי החיים. בשל תנאי האקלים המקומיים וההיצע המוגבל של שטחים, היכולת לספק לבעלי החיים מרעה עשויה להיות מוגבלת מאוד. גם במקרים בהם אין למשקים גישה לחלקות מרעה או שאין המרעה יכול לספק לבעלי החיים תזונה נאותה ומספקת ישנה חשיבות רבה למתן גישה לבעלי החיים לחלקות אימון לשם ביצוע פעילות גופנית לקידום בריאותם ורווחתם.

- 5.0.1 לכל בעלי החיים תינתן גישה יום-יומית למרעה, ככל שתנאי המשק, בעלי החיים, האזור והאקלים מאפשרים.
- 5.0.2 באזורים שבהם לא קיימים שטחי מרעה טבעיים, יבחן המשק את האפשרות לגדל חלקות מרעה באופן יזום.
- 5.0.3 הרעייה תנוהל באופן המבטיח כי בריאות בעלי החיים ורווחתם יישמרו, כמו גם איכות חלקות המרעה.
- 5.0.4 משקים המנהלים מרעה יכינו תכנית רעייה המתייחסת לתנאים הספציפיים הקיימים בהם. תכנית כאמור צריכה להבטיח כי:
- א. הדרישות התזונתיות של בעלי החיים נענות כראוי ממרעה ומתוספי מזון הולמים;
  - ב. הרכב הצמחיה במרעה אינו מסוכן לבעלי החיים;
  - ג. לבעלי החיים אפשרות לרעות במרעה טרי ונקי, שאינו מזוהם בזבל;
  - ד. לא תתקיים במרעה רעיית יתר שתפגע בו;
  - ה. גודל חלקות המרעה ותדירות הרעייה נאותים;
  - ו. מובאים בחשבון המיקומים של המים, שטחי המחסה ואזורי ההאכלה;
  - ז. תקנות איכות הסביבה נשמרות;
  - ח. חלקות מרעה שנשחקו מטופלות ומשוחזרות.

"חי בריא" מאמינה כי ניהול תכנית רעייה הוא בעל חשיבות רבה לבריאות בעלי החיים ולרווחתם ולשימור איכות הסביבה, ותשמח לסייע למשקים לגבש תכנית רעייה.

- 5.0.5 מומלץ לבצע בדיקות תקופתיות של חלקות המרעה ושל התכולה התזונתית של המזון בהן (ראו גם 4.1.1).
- 5.0.6 שימוש בחומרי הדברה והשלכתם יבוצעו בהתאם להנחיות היצרן כדי למנוע זיהום סביבתי.
- 5.0.7 בעלי החיים לא ירעו בקרקע למשך 21 יום מהמועד שבו היא באה במגע ישיר עם חומרי הדברה.
- 5.0.8 במשקים המנהלים מרעה תימנע מבעלי החיים הגישה למרעה רק במצבים שרווחתם עלולה להיפגע מכך.

5.0.9 צפיפות בעלי החיים בחלקות האימון ובחלקות המרעה תהיה נמוכה מספיק כדי:

א. שבעלי החיים יוכלו לנוע בחופשיות;

ב. למנוע סיכון של רעיית יתר וחשיפת הקרקע.

הסביבה שבה בעלי החיים מוחזקים צריכה להיות מותאמת לצרכים שלהם באופן שיקדם את רווחתם, להגן עליהם מפני חוסר נוחות פיזית, פחד ומצוקה ולאפשר להם התנהגות טבעית.

6.0.1 המבנים, הציוד, הגידור, חלקות האימון וחלקות המרעה יתוכננו, ייבנו ויתוחזקו כך שלא יהוו סיכון לבעלי החיים ולא יגרמו לפציעתם או לפגיעה בהם.

6.0.2 המבנים, הציוד, הגידור, חלקות האימון וחלקות המרעה יישמרו במצב נקי והיגייני.

6.1 מבנים

6.1.1 כל המתקנים לטיפול בבעלי החיים ולהחזקתם יהיו נאותים ובטוחים לשימוש.

6.1.2 לא יישמר בקרבת בעלי החיים כל דבר העלול לגרום להם פציעה או מצוקה הניתנות למניעה.

6.1.3 המבנים ייבנו באופן המאפשר ניקוי מהיר ויעיל.

6.1.4 המבנים יספקו סביבת אקלים שאינה חמה מדי או קרה מדי במידה הגורמת לבעלי החיים מצוקה.

6.1.5 המבנים יספקו הגנה מפני רוחות חזקות.

6.1.6 המבנים יהיו מאווררים היטב ויאפשרו כניסת אוויר צח.

6.1.7 המבנים ושטחי המחסה ינוהלו באופן המונע ריכוזי אמוניה גבוהים, לחות ועובש.

האף האנושי יכול לזהות אמוניה ברמות של 5ppm ומעלה. אם עובד המשק מריח אמוניה יש לנקוט פעולה לחיסול המקור.

6.1.8 כאשר צפויות טמפרטורות קרות מאוד, יש לדאוג לחימום לבעלי החיים הצעירים מאוד.

6.1.9 יש לעשות כל מאמץ לספק לבעלי החיים גישה לשטחי מחסה להגנה מפני מזג אוויר קיצוני, כגון עומס חום או קרה, העלול להשפיע לרעה על רווחתם.

שטחי מחסה יכולים להיות טבעיים (כגון צל ועצים) או מלאכותיים (כגון מבנים). העיקרון שצריך לשאוף אליו הוא ששטחי המחסה יהיו זמינים בכל עת ויספקו הגנה יעילה.

6.1.10 שגרת התחזוקה והניקוי של המבנים צריכה למזער בעיות אפשריות של מזיקים (כגון פרעושים, זבובים וחרקים אחרים, חולדות ועכברים).

6.2 רצפות ומרבצים

- 6.2.1 כל השטחים הנגישים לבעלי החיים יאפשרו להם אחיזה טובה ויציבות ויהיו יבשים.
- 6.2.2 מומלץ שכל רצפות המבנים יהיו מוצקות (כגון אדמה, מצע, בטון).
- קיימת פרקטיקה של שימוש בטפחות באזור שבו מוחזקים בעלי החיים עד לגמילה, וזאת כאמצעי לצמצום מחלות בעדר. "חי בריא" בוחנת את השלכות פרקטיקה זו על רווחת בעלי החיים, ותשקול אם להמשיך לאפשר פרקטיקה זו במסגרת נהלי "חי בריא".
- 6.2.3 לבעלי החיים תינתן בכל עת האפשרות לעמוד על משטחים יבשים כדי שלא ידרשו לעמוד בתוך בוץ או זבל רטוב.
- 6.2.4 הזבל יפונה מהמבנים על בסיס קבוע.
- 6.2.5 מומלץ לספק לבעלי החיים גישה רציפה למרבצים המרופדים במצע שעונה על התנאים האלה:
- א. כמותו מספקת כדי להבטיח את הנוחות של כל בעלי החיים;
- ב. הוא נקי, יבש, ללא עובש ומחודש לפי הצורך.
- קיימת בישראל פרקטיקה של שימוש באפר פצלי שמן לריפוד המרבצים. "חי בריא" תבחן את ההשלכות הסביבתיות והבריאותיות של פרקטיקה זו ותשקול אם להמשיך לאפשרה במסגרת נהלי "חי בריא". ככלל, יש להעדיף את השימוש בקש בתור מצע.
- 6.2.6 כאשר רצפות המבנים קשיחות (כגון בטון), השימוש במצע הוא חובה.
- 6.2.7 גודל המרבצים יאפשר לכל בעלי החיים לשכב בו בזמן בתנוחת מנוחה טבעית.
- 6.2.8 המרבצים יהיו נקיים ויבשים.

6.3 שטחים מינימליים

- יש לספק לבעלי החיים מרחב מספיק. צפיפות יתר מגבירה את הדחק החברתי ואת העומס המיקרוביאלי בכל קבוצות הגיל, ומכאן את הסיכון להתפתחות מחלות.
- 6.3.1 השטח המוקצה לבעלי החיים יאפשר להם להתנהג באופן טבעי, כגון לנוע בחופשיות ולשכב בנוחות בלי שיהיו נתונים לצפיפות מופרזת.
- 6.3.2 לבעלי חיים יוקצו, לכל הפחות, השטחים האלה במבנה:

שטח מינימלי במבנה (מ"ר לבעל חיים)	שטח מינימלי בחלקת המרעה או בחלקת האימון (מ"ר לבעל חיים)	טלאים וגדיים	כבשים ועזים
3.0-0.35, בהתאם לגיל ולגודל	2.5-0.5, בהתאם לגיל ולגודל		
3.0	2.5		

"חי בריא" עובדת יחד עם חוקרים ומדריכים בענף לשם הערכת המרחב הנדרש לתיפקודים קיומיים כמו אכילה ושתייה, והמרחבים הנדרשים לקיום פעילויות רווחה אישיות וחברתיות כמו משחק ואינטראקציות הדדיות, באופן שיבטיח שמירה על רווחתם ובריאותם של בעלי החיים. שטחים אלו יוגדרו ויפורסמו בהבהרה או בעידכון נהלי "חי בריא".

6.4 תאורה

- 6.4.1 בחינת מצבם של בעלי החיים תתאפשר בכל נקודת זמן לרבות בשעות החשיכה (כגון על ידי שימוש בפנס).
- 6.4.2 המבנים יאפשרו כניסת אור טבעי.
- 6.4.3 בשעות היום תאפשר התאורה במבנים לבעלי החיים לראות בבירור זה את זה, את המזון, את מקורות המים ואת הסביבה שלהם.
- 6.4.4 בעלי החיים לא יוחזקו בתאורה עמומה או בתאורה רציפה או באפלה קבועה.

6.5 גידור

- 6.5.1 הגדרות ייבנו ויתחזקו באופן נאות.
- 6.5.2 גדרות חשמליות ייבנו ויתחזקו כך שמגע עמן יגרום לא יותר מאי-נעימות רגעית לבעלי החיים.
- 6.5.3 לא ייעשה שימוש בגדר חשמלית מרושתת במקום שבו נמצאים בעלי חיים קרניים.

יישום תכנית לקידום בריאות בעלי החיים משפיע לטובה הן על רווחתם והן על רמת היצרנות שלהם.

7.1 תכנית בריאות

- 7.1.1 ניהול בעלי החיים יתמקד בקידום בריאות טובה ובמניעת מחלות.
- 7.1.2 המשק יתקשר עם מומחה מוסמך (להלן: "מומחה"), כגון וטרינר או יועץ מקצועי, שהוא בעל היכרות עם:
- א. בעלי החיים במשק;
  - ב. דרישות הבריאות על פי חוק;
  - ג. שיטות ואמצעים לשיפור הרווחה והבריאות של בעלי חיים.
- 7.1.3 המשק יקבע לפחות ביקור אחד מדי רבעון עם המומחה למטרת רפואה מונעת.
- 7.1.4 המשק יגבש עם המומחה תכנית בריאות (להלן: "תכנית בריאות") ויעדכנה לפי הצורך. תכנית הבריאות תקדם בריאות טובה ומניעת מחלות ופציעות באופן המצמצם את הצורך בטיפולים, ועליה להתייחס להיבטים האלה:
- א. מועדי ביקור המומחה ותכיפותם;
  - ב. תזונה;
  - ג. ממשק רבייה;
  - ד. היריון והכנות להמלטה;
  - ה. קבלת המלטה וטיפול באם ובשגר;
  - ו. גמילה;
  - ז. הליכים המיושמים במשק שהם בעלי פוטנציאל לגרימת נזק לבעלי החיים;
  - ח. ממשק למניעת מחלות (לרבות חיסונים, תכנון המבנים ותחזוקתם, טיפולים, בטיחות ביולוגית וכדומה);
  - ט. טיפול במחלות רווחות;
  - י. החזקה זמנית בבידוד לצורך ביצוע טיפולים וטרינריים או להשגחה בעת התאוששות ממחלה או מפציעה;
  - יא. גז (כבשים);
  - יב. המתת חסד של בעלי חיים פצועים או חולים ללא יכולת החלמה;
  - יג. פינוי פגרים;
  - יד. ניהול מעקב ורשומות;

7.1.5 כל בעלי החיים ייבחנו בתכיפות גבוהה ככל שנדרש כדי להעריך את רווחתם. בעל חיים שרווחתו נפגעה יטופל מיידית.

בחינה תכופה של בעלי החיים הכרחית לאיתור מוקדם של מחלות או בעיות אחרות. יש לבחון את בעלי החיים בתכיפות גבוהה ולפחות פעם ביום בזמנים רגישים כדוגמת תקופת המלטות.

7.1.6 השימוש בחיסונים יישקל בכל מקרה שאובחנה מחלה או סיכון למחלה במשק.

כדי למזער או אף למנוע את הסיכון למחלות ואת הצורך בשימוש באנטיביוטיקה לצרכים טיפוליים, יבוצע שימוש נאות בחיסונים ברמת הפרט או הקבוצה.

7.1.7 ייערך מעקב אחר ביצועי הקבוצה לכל סימן של מחלה או חריגה בייצור.

7.1.8 יינקטו כל האמצעים האפשריים כדי למנוע התפשטות טפילים.

7.1.9 כאשר הסכנה להתפשטות טפילים היא בסבירות גבוהה, יבוצעו טיפולי מנע יעילים (כגון טבילה – sheep dipping).

7.1.10 הטבילה תבוצע באופן שימזער את מצוקת הכבשים ויבטיח את בריאותם ואת בטיחותם של מבצעייה.

7.1.11 לא ייעשה שימוש באנטיביוטיקה או בכל תרופה אחרת למטרות שאינן טיפוליות, כגון למניעת מחלות או לעידוד גדילה.

7.1.12 לא ייעשה כל שימוש בהורמונים להגדלת התפוקה.

7.1.13 יישמרו רשומות בנוגע לשימוש בתרופות וטרינריות (ראו גם סעיף 8.15.2):

א. תאריך הרכישה;

ב. שם המוצר;

ג. הכמות שנרכשה;

ד. זהות בעלי החיים המטופלים;

ה. הסיבה שבגינה טופלו בעלי החיים;

ו. מספר בעלי החיים המטופלים;

ז. תאריך תחילת הטיפול ותאריך הסיום;

ח. זמני המתנה עד לשיווק חלב.

7.1.14 השיטות העיקריות למניעת התפשטות טפילים יהיו ניהול נאות של חלקות המרעה וחלקות האימוץ, שימוש בשיטת רעייה מחזורית, ניקוי המרבצים והחלפת המצע.

7.1.15 אם המניעה אינה יעילה, יוחל שימוש בתרופות או בחומרי הדברה כדי לטפל במחלות ולשלוט בעילות בטפילים.

7.1.16 לא יעשה שימוש בזרחנים אורגניים ובמוצרים אחרים בעלי אותו מנגנון פעולה על בעלי החיים.

7.1.17 לפחות פעם בשנה, ויותר תכופ אם הורה הרופא המטפל, יילקחו דגימות צואה ויבדקו במעבדה לשם קביעת רמת הטפילים הפנימיים.

7.1.18 לא יעשה שימוש בהורמונים לסינכרון ייחום למטרות שאינן רפואיות.

7.1.19 מצב הטלפיים ייבחן באופן קבוע כדי לשלול קיומם של סימנים המעידים על גידול עודף או על ריקבון.

7.1.20 הטיפול בטלפיים יבוצע על ידי מטלף מקצועי ומיומן.

7.1.21 לא יעשה שימוש בכימיקלים המביאים להפסקת גדילה של הצמר (כבשים).

7.1.22 מועד הגז (כבשים) יתוכנן כך שיתרום באופן המרבי להקלת עומס החום על בעלי החיים.

7.2 טיפול בבעלי חיים חולים או פצועים

7.2.1 בעלי חיים חולים או פצועים יטופלו באופן מיידי כדי למזער את הכאב ואת המצוקה שלהם, לרבות טיפול וטרינרי במידת הצורך.

כאשר מתגלות בעיות בריאות בעדר, נוסף על בחינת תנאי הסביבה ואופן הניהול של בריאות העדר, יש לבחון אם הבעיות נובעות מגנטיקה, ולפיכך אם שינויים במדיניות המשק בנוגע לגנטיקה יתרמו לבריאות העדר.

7.2.2 תינתן עדיפות לשימוש בטיפולים אלטרנטיביים מסוג הומאופתי, צמחי מרפא או מכל סוג שאינו אנטיביוטי.

7.2.3 במקרים שבהם טיפולים אלטרנטיביים אינם מתאימים או אינם יעילים, או אם הווטרינר המליץ על טיפול אנטיביוטי, יינתן טיפול בהתאם.

7.2.4 שימור היכולת לשווק את בעל החיים או את תוצרתו לא יהיה סיבה למניעת טיפול מבעל החיים.

7.2.5 ייעשה שימוש אך ורק בתרופות הרשומות והמאושרות כדין לטיפול בבעלי חיים, והן יינתנו באופן ובמינון הנכונים, תוך שמירה על זמני ההמתנה לשיווק חלב.

7.2.6 כל בעל חיים פצוע, חולה או במצוקה:

א. יופרד מהעדר;

ב. יטופל ללא דיחוי;

ג. אם יש צורך, יומת בהמתת חסד (ראו גם סעיף 7.4).

7.2.7 צליעת בעלי חיים תטופל ויוסרו כל הגורמים לה. הדרכים למניעת צליעה כוללות:

א. טילוף על פי הצורך;

ב. בחינת סביבת בעלי החיים באופן קבוע לשלול קיומם של גורמים סביבתיים, כגון אבנים או גדרות, העשויים לגרום לצליעות והסרתם באופן מיידי במידה והתגלו.

7.2.8 בעל חיים הסובל מצליעה:

א. ייבדק מיידית;

ב. יטופל באופן נאות וללא דיחוי;

ג. יבודד מהעדר אם יש חשד להדבקה.

7.2.9 יישמרו רשומות הנוגעות לתמותה ולתחלואה לרבות הסיבות שבעטיין נגרמו, אם הן ידועות (ראו גם סעיף 8.15.2).

7.2.10 יישמרו רשומות הנוגעות לבעלי החיים שהומתו לרבות הסיבות שבעטיין הומתו (ראו גם סעיף 8.15.2).

7.3 שיכון בעלי חיים חולים

7.3.1 יוקצה מקום בטוח במשק לשיכון בעלי חיים חולים או פצועים באופן שיאפשר להם להתאושש ללא תחרות.

7.3.2 בעלי חיים המופרדים מהעדר בשל היותם חולים או פצועים, יוחזקו בנפרד רק עד שהם יכולים לחזור לקבוצה בלי שתהיה השפעה שלילית על הבריאות או על הרווחה של הפרט או העדר.

7.4 המתת חסד

7.4.1 בעלי חיים החווים סבל או כאב ושאינם צפויים להחלים יומתו באופן מיידי בהתאם לפרוטוקול שנקבע בתכנית הבריאות (ראו גם סעיף 7.1.4).

7.4.2 אין לבצע המתת חסד בבעלי חיים באופן הגורם להם סבל וכאב מיותרים.

ניהול וטיפול אחראיים ואכפתיים הכרחיים להבטחת רווחתם של בעלי החיים. על העוסקים בניהול בעלי החיים ובטיפול בהם להיות בעלי כישורים ויכולות בגידול בעלי חיים ובקידום רווחתם.

- 8.0.1 בעלי החיים יישמרו בקבוצות קבועות; מומלץ להימנע מערבוב בעלי חיים מקבוצות שונות.
- 8.0.2 קיבוץ בעלי החיים בקבוצות ייעשה תוך התחשבות בגיל, בגודל ובצורת ההתנהגות, כדי להבטיח את רווחתם של בעלי החיים הדומיננטיים פחות.

8.1 מנהלים

- 8.1.1 יש למנות עובדים שיישאו באחריות לניהול המשק ולתעד את שמותיהם.
- 8.1.2 המנהלים יודאו שכל עובדי המשק;
- א. בעלי גישה לעותק עדכני של נהלים אלו;
  - ב. מכירים את תוכנו;
  - ג. מבינים את תוכנו ומיישמים אותו בתחומי אחריותם.
- 8.1.3 על המנהלים:
- א. לוודא שתכנית הבריאות מיושמת ומעודכנת באופן שוטף (ראו גם סעיף 7.1.4);
  - ב. לוודא שרשומות נדרשות מתועדות ונשמרות (ראו גם סעיף 8.15.2);
  - ג. לגבש וליישם תכנית למצבי חירום (ראו גם סעיף 8.13.1), ולהעמיד במקום מרכזי לוח הנחיה למקרי חירום הכולל את:
    - i. הצעדים שיש לנקוט במקרי החירום השונים;
    - ii. מיקום מקורות המים לשימוש מכבי האש;
    - iii. מיקום המשק, כדי להקל על כוחות החירום את איתורו.

8.2 עובדי המשק

- 8.2.1 עובדי המשק:
- א. יבינו את הזמנים ואת הנסיבות שבהם בעלי החיים נוטים לסבול מבעיות רווחה ובמיוחד סביב ההמלטה;
  - ב. יהיו בעלי יכולת לזהות את הבעיות כאמור ולטפל בהן.

- 8.2.2 טרם קבלת אחריות לטיפול בבעלי החיים, על עובדי המשק:
 א. לקבל הדרכה מתאימה;
 ב. להיות מסוגלים לזהות סימנים להתנהגות נורמלית, להתנהגות חריגה ולפחד;
 ג. להיות מסוגלים לזהות סימנים למחלות נפוצות, להבין את דרכי המניעה והבקרה ולדעת איך להזעיק עזרה וטרינרית;
 ד. להיות בעלי ידע במתן ציון למצב הגופני;
 ה. אם נדרש, להיות בעלי ידע ויכולת לסייע בהמלטה ולטפל בשגר.
- 8.2.3 עובדי המשק יטפלו בבעלי החיים בגישה חיובית ובחמלה.
- 8.2.4 עובדי המשק יהיו מיומנים בביצוע הליכים שיש בהם סיכון לגרימת סבל (כגון הזרקות).

8.3 גזעים וממשק רבייה

- 8.3.1 לא ייעשה שימוש בבעלי חיים שעברו טיפוח גנטי ברמה שהשפיעה לשלילה על רווחתם.
- 8.3.2 בחירת הגזעים תיעשה תוך התחשבות ביכולתם להתאים לתנאים המקומיים ולהסתגל אליהם. בהקשר זה יובאו בחשבון חיוניותם ועמידותם למחלות.
- 8.3.3 בעלי חיים המובאים למשק למטרות רבייה יהיו מתאימים לדרישות נהלים אלו.
- 8.3.4 יישמרו רשומות המעידות על מקורם, על תאריך רכישתם ועל מספרם של בעלי החיים שהובאו למטרות רבייה (ראו גם סעיף 8.15.2).
- 8.3.5 רבייה טבעית והזרעה מלאכותית הן שיטות הרבייה היחידות המותרות.
- 8.3.6 היכולת להמליט בהצלחה באופן עצמאי תובא בחשבון בעת ביצוע שינויים גנטיים בעדר.
- 8.3.7 ערבוב זכרים המשמשים למטרות רבייה ייעשה במשנה זהירות ובאופן הבטוח ביותר, כך שתקטן הסבירות לפגיעות.
- 8.3.8 בעלי חיים למטרות רבייה יהיו בעלי ציון מצב גופני שאינו עולה על 4.
- 8.3.9 בתכנית הרבייה יובאו בחשבון מאפיינים התורמים לשיפור רווחת בעלי החיים, כגון עמידות למחלות, רגישות לצליעה, אריכות ימים.
- 8.3.10 מומלץ להחליף מדי שנה 20% מהזכרים המשמשים למטרות רבייה על מנת ליצור שונות גנטית ולמנוע ככל האפשר הכלאת שארים.

8.4 רכישת בעלי חיים

תכנית "חי בריא" היא תכנית מהמלטה עד שחיטה.

8.4.1 בעלי החיים הנכללים בתכנית "חי בריא" יבלו את כל חייהם במשקי "חי בריא", למעט אם תכנית "חי בריא" הסכימה אחרת (ראו גם סעיף 8.4.2).

הערה: ניתן להעביר בעלי חיים בין משקים כל עוד כל המשקים הם משקי "חי בריא".

"חי בריא" מבינה כי חידוש העדר או הגדלתו בהתאם לדרישת סעיף 8.4.1 עלולים להיות בעייתיים בשנות פעילותה הראשונות, עד ליצירת בסיס נרחב של משקים הלוקחים חלק בתכנית "חי בריא". לפיכך, הוסף באופן זמני סעיף 8.4.2. סעיף 8.4.2 ייבחן מדי עדכון של נהלים אלו, ויוסר כאשר יתברר שיש בסיס נרחב דיו של משקים הלוקחים חלק בתכנית "חי בריא".

8.4.2 אם נדרש המשק להגדיל או לחדש את העדר ולא התאפשר לו לבצע את הרכישה ממשקי "חי בריא", יוכל המשק לרכוש בעלי חיים שאינם ממשקי "חי בריא" ובלבד שיתקיימו התנאים האלה:

א. המשק פירט בכתב ל"חי בריא" מדוע לא הצליח לרכוש את בעלי החיים ממשקי "חי בריא", לרבות פירוט הכמות והסוג של בעלי החיים המבוקשים, ציין את הגורם שממנו הוא מעוניין לבצע את הרכישה ו"חי בריא" נתנה את הסכמתה;

ב. בעלי חיים שנרכשו שמקורם אינו במשקי "חי בריא" יסומנו באופן ברור;

ג. בכל נקודת זמן, שיעור בעלי החיים במשק שלא גדלו כל חייהם במשקי "חי בריא" לא יעלה על 20%;

ד. תוצרת בעלי חיים שמקורם אינו במשקי "חי בריא" לא תימכר תחת תו "חי בריא" אלא לאחר שבעלי החיים עברו תקופה של למעלה מ-2/3 מחייהם במשקי "חי בריא".

8.5 טיפול בבעלי החיים

8.5.1 עובדי המשק יקצו זמן כדי לצפות בהתנהגות בעלי החיים ויבחנו אותה בתכיפות גבוהה ככל שנדרש (ראו גם סעיף 7.1.5).

8.5.2 עובדי המשק יצפו בהתנהגות בעלי החיים ויבחנו אותה בתכיפות הנדרשת לשמירה על רווחתם במיוחד במצבים האלה:

א. בזמן שיש סכנה להתקפות זבובים (fly strike) (כבשים);

ב. במזג אוויר קיצוני;

ג. כשבעלי החיים יש גישה לסביבה העשויה להיות מסוכנת (כגון אם יש סיכון שיסתבכו או ייתפסו בגדרות);

- ד. לפני ההמלטה ואחריה.
- 8.5.3 עובדי המשק יעשו מאמצים לפתח קשר חיובי עם בעלי החיים באמצעות טיפול עדין.
- 8.5.4 הטיפול בבעלי החיים ייעשה:
- א. בשקט וברוגע בכל עת;
- ב. בעוצמה המינימלית ההכרחית לשמירת בטחונם של בעלי החיים;
- ג. בתשומת לב, על מנת למנוע כאב ומצוקה מיותרים.
- 8.5.5 המתקנים המשמשים לביצוע הליכי טיפול בבעלי החיים (גז, טילוף וכדומה) יתוכננו, ייבנו ויתוחזקו באופן הממזער סיכון לפציעה, למצוקה ולסבל.
- 8.5.6 המתקנים המשמשים לביצוע הליכי טיפול יתוכננו וייבנו תוך התחשבות בכמות בעלי החיים המטופלים ובאופי ההליכים המבוצעים בהם.
- 8.5.7 בעת העברת בעלי החיים, יש להוליכם בקצב שיאפשר להם לראות לאן הם הולכים והיכן הם מניחים את רגליהם.
- 8.5.8 יש להוליך את בעלי החיים באופן עקבי ורגוע, ולפעול להפחתת רעש ותנועות מהירות הגורמים לעקה בקרב בעלי חיים.
- 8.5.9 לא ייעשה כל שימוש במלמד בקר חשמלי (שוקר חשמלי).
- 8.5.10 לא ייעשה כל שימוש במקלות להכאת בעלי חיים.
- 8.5.11 חל איסור לפגוע או להתעלל בבעלי חיים.
- 8.5.12 גז הכבשים יבוצע על ידי אדם מתאים, היכול להפחית את הדחק שבו נתון בעל החיים ולהימנע מלפצוע אותו.
- 8.5.13 לא יבוצעו הליכי טיפול בנקבות בהיריון מתקדם, למעט הליכים שאינם סובלים דיחוי או הליכים המיועדים להגברת בריאותן ורווחתן או אלו של השגר.
- 8.5.14 הליכי טיפול בנקבות הרות יבוצעו בתשומת לב מרבית, כדי למנוע פציעות או מצוקות העלולות לגרום להמלטה מוקדמת.

8.6 החזקה בבידוד

- 8.6.1 לא יוחזקו בעלי חיים בבידוד אלא אם נדרש כן לפרקי זמן קצרים לצורך ביצוע טיפולים וטרינריים או להתאוששות ממחלה או מפציעה.
- 8.6.2 החזקה זמנית של בעלי חיים בבידוד תיעשה בהתאם לפרוטוקול שנקבע בתוכנית הבריאות (ראו גם 7.1.4) ויישמרו הרשומות הנוגעות אליה (ראו גם סעיף 8.15.2).

- 8.6.3 המתקנים המשמשים להחזקה זמנית של בעלי חיים בבידוד יעמדו בדרישות השטחים המינימליים המפורטים בסעיף 6.3.1.
- 8.6.4 מומלץ לאפשר לבעלי חיים המוחזקים בבידוד זמני, קשר חזותי ושמיעתי עם בעלי חיים אחרים.
- 8.6.5 מתקנים המשמשים להחזקה זמנית של בעלי חיים חולים בבידוד, ינוקו ויחוטאו לכל הפחות בין כל שימוש ושימוש.

8.7 היריון והמלטה

- 8.7.1 בעת הכניסה להיריון, על הנקבות להיות בנות לא פחות מ-7 חודשים ובמשקל מינימלי של 60% ממשקל בוגרת.
- 8.7.2 לאורך ההיריון יבוצע מעקב אחר המצב הגופני של הנקבות ההרות, והתזונה שלהן תותאם כנדרש.
- 8.7.3 יש להפסיק לחלוב נקבות הרות הנותנות חלב, 50 יום לפני מועד ההמלטה המשוער. מומלץ להפסיק לחלוב כ-60 יום לפני מועד ההמלטה המשוער.
- 8.7.4 לקראת ההמלטה יוקצה לממליטה מקום שקט, נקי, יבש, נוח ובגודל מספק (ראו גם סעיף 6.3.1).
- 8.7.5 אם צפויות בעיות בהמלטה יש לדאוג לזמינותו של אדם בעל כישורים מתאימים.
- 8.7.6 במקרה של קשיים בהמלטה יש לספק בהקדם האפשרי סיוע מתאים, לרבות הזעקת וטרנר, ובכל אופן אין להפעיל כוח פיזי חסר פרופורציה.
- 8.7.7 אם נעשה שימוש בתא המלטה, עליו להיות בשטח של 2.3 מ"ר לפחות, וצריך שתהיה בו גישה נוחה למים ולמזון.
- 8.7.8 האם והשגר יוחזקו בתא ההמלטה למשך 72 שעות לכל היותר, למעט במקרים חריגים המיועדים להעלאת רווחתם.
- 8.7.9 עובדי המשק יהיו מיומנים בהחדרת צינור קיבה (tube feeding) ויכירו טכניקות יעילות אחרות לטיפול בעקת קור (היפותרמיה).

8.8 טיפול בבעלי חיים צעירים

- 8.8.1 ממשקי גידול טבעי הם המומלצים.
- 8.8.2 בעלי החיים הצעירים יוזנו בקולוסטרם בהקדם האפשרי, ולא יאוחר מ-6 שעות מההמלטה.
- 8.8.3 בעלי החיים הצעירים יוזנו בקולוסטרם בכמות מספקת ב-24 השעות הראשונות מההמלטה.

טלאים וגדיים יכולים לספוג לדם את הנוגדנים הנמצאים בקולוסטרם בטווח זמן של עד 24 שעות מההמלטה, על כן הכרחי שהם יקבלו כמות מספקת של קולוסטרם בטווח זמן זה.
ככלל אצבע, בעלי החיים הצעירים צריכים לקבל רבע ליטר קולוסטרם לקילוגרם משקל גוף במשך 24 השעות הראשונות לחייהם באופן הבא: רבע בהגמעה הראשונה והיתר בשתיים- שלוש הגמעות.

8.8.4 במשקים המיישמים ממשק גידול טבעי, מומלץ לעודד אימוץ של בעלי חיים יתומים על ידי אמהות מאמצות.

נכון להיום, משקי הצאן בישראל המיישמים ממשק הנקה טבעי אינם מנסים לעודד אימוץ של בעלי חיים יתומים על ידי אמהות מאמצות, ובמקרים כאמור מעבירים את בעלי החיים הצעירים לממשק גידול מלאכותי. "חי בריא" תסייע למשקים לבחון את אפשרות היישום של סעיף זה בפרקטיקת הגידול המקומית.

8.8.5 בממשק גידול מלאכותי, אחרי הגמעת הקולוסטרם, תינתן לבעלי החיים הצעירים גישה לחלב או לתחליף חלב באופן רציף.

8.8.6 לא ייעשה שימוש בתחליף חלב המכיל אנטיביוטיקה, זרז גדילה או כל מוצרי לוואי מן החי למעט חלבון חלב.

8.8.7 בעלי חיים צעירים לא יוחזקו בבידוד.

8.8.8 לבעלי החיים הצעירים תהיה גישה למים טריים ונקיים בטמפרטורה נוחה לשתייה החל מהיום הראשון וגישה למזון מוצק מזין מוקדם ככל האפשר, ולא יאוחר מסוף השבוע השני לחייהם.

8.8.9 בעלי החיים הצעירים יוחזקו בקבוצות קטנות דיין לפחות בשלושת השבועות הראשונים לחייהם, על מנת שאפשר יהיה לבחון אותם ולהגביל התפשטות מחלות.

8.9 גמילה

8.9.1 בעלי חיים צעירים שנגמלו או הופרדו לאחרונה, יוחזקו בקבוצות עם בעלי חיים המוכרים להם.

8.9.2 הפרדה של בעל החיים הצעיר מאימו תיעשה תוך גרימת עקה מינימלית.

משקי הגידול בישראל מיישמים מגוון שיטות להפרדה, ובכלל זה הפרדה הדרגתית; הפרדה חדה תוך שמירה על קשר עין בין בעל החיים הצעיר לאימו; והפרדה חדה תוך שמירת בעל החיים הצעיר ואימו מחוץ לטווח הראייה והשמיעה זה של זה. "חי בריא" תבחן את ההשלכות של השיטות השונות על בריאות בעלי החיים ועל רווחתם, ואם תמצא לנכון, תעדכן את דרישות נהלים אלו.

8.9.3 אין לגמול בעלי חיים צעירים בני פחות מ-6 שבועות. יש להעדיף לגמול לא לפני גיל 12 שבועות.

משק כבשים העונה על כל יתר דרישות נהלי "חי בריא" יוכל לבקש הקלה מדרישות סעיף 8.9.3, ובלבד שהטלאים אינם נגמלים לפני גיל 4 שבועות והמשק יכול להראות כי הגמילה המוקדמת אינה משפיעה לרעה על בריאותם ועל רווחתם.

8.9.4 במקרים חריגים, כאשר הבריאות והרווחה של בעל החיים הצעיר או של אימו עשויות להיפגע, ניתן לגמול בעלי חיים בני פחות מהגיל המצוין בסעיף 8.9.3. בכל מקרה כזה יישמרו הרשומות, לרבות פירוט הנסיבות שהובילו לגמילה המוקדמת (ראו גם סעיף 8.15.2).

8.10 סימון בעלי החיים

8.10.1 בעלי החיים יסומנו בהתאם לדרישות החוק.

8.10.2 סימון בעלי חיים, ככל שנדרש, לא יגרום נזק לבעל החיים.

8.10.3 מותר לבצע סימון באמצעות חיבור תג אוזן (ear tag).

8.10.4 לא יבוצע סימון על ידי חיתוך האוזניים (ear mark).

8.11 יישום הליכים בעלי פוטנציאל לגרימת נזק לבעלי החיים

8.11.1 לא יבוצעו בבעלי החיים ניתוחים למטרות קוסמטיות.

8.11.2 תכנית הבריאות תפרט כל הליך בעל פוטנציאל לגרימת נזק לבעלי החיים המיושם במשק ותספק מידע על השיטות המיושמות ועל הצעדים הננקטים להפחתת הסבל.

8.11.3 כל הליך בעל פוטנציאל לגרימת נזק לבעלי החיים המיושם במשק, יבחן מדי שנה ויבדק:

א. אם יישומו עדיין נדרש;

ב. אם הדרכים הננקטות להפחתת הכאב הן יעילות.

8.11.4 מומלץ להימנה מקטימת זנב (כבשים).

קטימת זנב במשקים נעשית ממספר סיבות, ביניהן: למנוע מיאזיס (מתקפת זחלי זבובים), למנוע היתפסות של קוצים לזנב הפוצעים בהמשך את הרגליים, למנוע הצטברות של הפרשות על הזנב העלולות לגרום לזיהומים במועד ההמלטה ולהקל על ההרבעה.

"חי בריא" מבינה כי אי קטימת זנבות עלולה להביא לפגיעה ברווחת בעלי החיים. יחד עם זאת, "חי בריא" מאמינה כי ניתן ליישם טכניקות ניהול היכולות לצמצם את הסיכון שבאי קטימת זנבות. כמו כן, יש גם בשיקולי גנטיקה בכדי להשפיע על הצורך בקטימת זנבות.

"חי בריא" בוחנת את הצורך הממשקי בקטימת זנב ואת השלכות הקטימה על רווחת בעלי החיים, ותשקול אם להמשיך לאפשר פרקטיקה זו במסגרת נהלי "חי בריא".

8.11.5 אם בכל זאת הוחלט לקטום זנבות:

א. ההליך יבוצע על ידי אדם מתאים;

ב. ייעשה שימוש רק בשיטות האלה:

i. ניתוח על ידי רופא וטרינר בלבד ובהרדמה.

ii. שימוש בטבעת גומי על פי המפורט להלן:

1. ההליך מתבצע בגיל שבין 24 שעות ל-7 ימים כשהגיל המועדף הוא שלושה ימים;

2. יעשה שימוש רק בטבעת גומי מיוחדת המיועדת למטרה זאת;

3. יש לחטא את הטבעת באמצעות תמיסה אנטיספטית מאושרת, סמוך לפני הפעולה;

4. הלבשת טבעת הגומי על הזנב תעשה באמצעות מכשיר ייעודי: Elestrator בלבד;

8.11.6 לא יבוצע ניתוח מיולס (כבשים).

8.11.7 לא תבוצע הסרת קרניים. ניתן לקטום את קצה הקרניים כל עוד לא פוגעים ברקמה החיה שבתוך הקרניים.

8.11.8 הסרת ניצני קרניים (disbudding) (גדיים) מותרת רק בקרב בעלי חיים בני פחות מעשרה ימים ורק במקרים שבהם יש צורך רפואי או סכנה לפציעות.

8.11.9 השיטה המומלצת להסרת ניצני קרניים היא צריבה בחום. הליך זה יבוצע על ידי וטרינר, ותוך שימוש במשככי כאבים ובהרדמה מקומית.

8.11.10 שימוש במשחה קאוסטית להסרת ניצני קרניים אינו מומלץ.

8.11.11 יש להעדיף גזעים חסרי קרניים, המייתרים את הצורך בהסרת ניצני קרניים.

ככלל, עדיף להימנע מהסרת ניצני קרניים. אם יש בעיה רפואית או חשש לפציעות כתוצאה מקיומן של קרניים, מומלץ לקטום את קצה הקרניים. הליך זה, אם מתבצע על ידי אדם המיומן בביצועו, אינו אמור להכאיב לבעל החיים.
"חי בריא" בוחנת את הצורך הממשקי בהסרת ניצני קרניים ואת השלכות ההסרה על רווחת בעלי החיים, ותשקול אם להמשיך לאפשר פרקטיקה זו במסגרת נהלי "חי בריא".

8.11.12 לא תבוצע הסרת דלדלים (de-wattling) (גדיים).

8.11.13 לא תבוצע הסרה של בלוטות חלב הריח (de-scenting) (גדיים).

8.11.14 הסרת פטמה עודפת, אם צריך, תבוצע על ידי וטרינר תוך שימוש בהרדמה מקומית ולפני גיל 5 שבועות.

8.11.15 אין לבצע סירוס בבעלי החיים.

8.12 הגנה מפני טורפים ובקרה על מכרסמים

8.12.1 לכל בעלי החיים תינתן הגנה מפני טורפים.

8.12.2 תגובש תכנית כתובה להגנה מפני חיות בר (טורפים ומכרסמים). על התכנית לכלול את השיטות המיושמות להדרה פיזית של חיות הבר.

השיטות להדרה פיזית כוללות:

- בנייה ותחזוקה של גדר הגנה;
- הסרה של שטחי מחסה וכיסוי (כגון עשבים) מהשטח שסביב למבנים שבהם מוחזקים בעלי החיים;
- הסרה מקרבת בעלי החיים של רכיבים העלולים לעודד את נוכחותן של חיות בר;
- תחזוק המבנים.

8.12.3 לא ייעשה שימוש ברעלים נגד טורפים.

8.12.4 לא ייעשה שימוש במלכודות דבק להגנה מפני חולדות ועכברים.

8.12.5 במקרים בהם כשלה הדרת הטורפים ובעיית הטרפה נותרה בעינה, יפנה המשק לפקח האזור מטעם רשות הטבע והגנים לפיתרון הבעיה.

8.12.6 לא ייעשה שימוש ברעל מכרסמים מורשה לצורך הגנה מפני חולדות או עכברים, אלא אם כן הוא מושם באופן שאינו נגיש לבעלי חיים ממינים שאינם מיועדים להמתה.

8.13 מקרי חירום

8.13.1 תכנית לטיפול בבעלי החיים או לשיכונם במצבי חירום תהיה זמינה ומובנת לכל עובדי המשק (להלן: "תכנית למקרי חירום").

8.13.2 התכנית למקרי חירום תביא בחשבון את רווחת בעלי החיים בזמן שריפה ותכלול:

א. תכנית חילוץ שתאפשר פינוי מהיר של כל בעלי החיים בעת שריפה;

ב. דרך למיגור האש (מטף, מקור מים).

8.13.3 לא תינתן לבעלי החיים גישה ישירה לחוטי חשמל ולמקורות חום, וזאת כאמצעי למניעת שריפה.

- 8.13.4 התכנית למקרי חירום תבטיח שרווחת בעלי החיים נשמרת גם בתנאי אקלים קיצוניים, כגון שיטפונות, סופות או בצורת.
- 8.13.5 התכנית למקרי חירום תבטיח שרווחת בעלי החיים נשמרת במהלך כל הפרעה אפשרית באספקת שירותים או בעת קלקול מכני, כגון הפסקה באספקת המים או קלקול במכונות ההאכלה או במערכת האוורור.
- 8.13.6 התכנית למקרי חירום תכלול דרכי פעולה שיבטיחו שמירה על רווחת בעלי החיים גם במקרים של תאונה במהלך ההובלה או תקלה ברכב ההובלה.

8.14 פסולת

- 8.14.1 פסולת ושפכים של בעלי החיים יאוכסנו ויושלכו באופן המצמצם את הסיכון להתפשטות מחלות לבעלי החיים במשק, לבעלי חיים אחרים ולבני אדם, ובאופן שאינו מזהם את הסביבה.
- 8.14.2 לא תינתן לבעלי החיים גישה לריכוזי פסולת.
- 8.14.3 המשק יגבש תכנית כתובה לניהול פסולת.
- 8.14.4 יוקפד כי פסולת המשק מכל סוג שהוא לא תהווה גורם סיכון לבריאות בעלי החיים.

8.15 שמירת רשומות

- 8.15.1 המשק יאפשר לנציגי "חי בריא" גישה לכל הרשומות הנדרשות לפי נהלים אלו.
- 8.15.2 המשק ישמור רשומות כאמור להלן:
- א. רשומות הנוגעות למקורם, לתאריך רכישתם ולמספרם של בעלי החיים שהובאו למטרות רבייה (ראו גם סעיף 8.3.4);
- ב. רשומות הנוגעות לתכנית הבריאות (ראו גם סעיף 7.1.4);
- ג. רשומות הנוגעות לשימוש בתרופות וטרינריות (ראו גם סעיף 7.1.13);
- ד. רשומות הנוגעות לתכנית למקרי חירום (ראו גם סעיף 8.13.1);
- ה. רשומות הנוגעות לרכישה, למכירה או להעברה של בעלי חיים ומוצרים הנכללים בתכנית "חי בריא";
- ו. רשומות הנוגעות לתמותה ולתחלואה לרבות הסיבות שבעטיין נגרמו, אם הן ידועות (ראו גם סעיף 7.2.9);
- ז. רשומות הנוגעות לבעלי החיים שהומתו לרבות הסיבות שבעטיין הומתו (ראו גם סעיף 7.2.10);

- ח. רשומות הנוגעות לתמותה או להתפשטות של מחלות במהלך ההובלה לרבות הסיבות שבעטיין נגרמו, אם הן ידועות (ראו סעיף 9.4.11);
- ט. רשומות הנוגעות לתכנית התזונה (ראו סעיף 4.1.1);
- י. רשומות הנוגעות למרכיבי המזון, המינרלים ותוספי המזון (ראו סעיף 4.1.3);
- יא. אם קיים מרעה, רשומות הנוגעות לתכנית הרעייה (ראו גם סעיף 5.0.4);
- יב. רשומות הנוגעות לכל תקופה שבה הוחזקו בעלי חיים בבידוד (ראו גם סעיף 8.6.2);
- יג. רשומות הנוגעות לתכנית ההובלה של בעלי החיים (ראו גם סעיף 9.0.1);
- יד. רשומות הנוגעות לכל מקרה שבו בעלי החיים נגמלו לפני הגיל המינימלי, לרבות פירוט הנסיבות שהובילו לגמילה המוקדמת (ראו גם סעיף 8.9.4).

המשקים יקבלו ארכה של 12 חודשים מיום הצטרפותם לתכנית "חי בריא", כדי לגבש את הרשומות הנדרשות. "חי בריא" תשמח לעזור למשקים בתהליך ולספק תבניות לרשומות הנדרשות.

"חי בריא" ממליצה למשקים להשתמש בתוכנה לניהול עדר המאפשרת איסוף נתונים וניתוחם באופן התומך בקבלת החלטות מיטבית לתפעול העדר וניהולו.

הובלת בעלי החיים צריכה להיעשות באופן שלא יחשוף את בעלי החיים לסבל או למצוקה מיותרים. זמני ההובלה של בעלי החיים יצומצמו למינימום ההכרחי.

יודגש כי נהלים אלו אינם באים להחליף כל דרישה הקבועה בחוק ובכלל זה את תקנות צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים) (הובלת בהמות), התשס"ו-2006.

9.0.1 תגובש תכנית המבטיחה את רווחת בעלי החיים לפני הובלתם, במהלכה ואחריה (להלן: "תכנית ההובלה").

9.0.2 כל קבלני המשנה הלוקחים חלק בהובלת בעלי החיים יעמדו בדרישות נהלים אלו.

9.1 בעלי החיים המיועדים להובלה

9.1.1 בעל חיים המיועד להובלה יהיה כשיר בריאותית לעמוד במסע המתוכנן בלי שיסבול מכאב וממצוקה בלתי סבירים או מיותרים.

9.1.2 לא יובל בעל חיים חולה או פצוע, אלא אם כן הוא מובל לצורך קבלת טיפול וטרינרי או לשם המתת חסד.

9.1.3 לא יובלו נקבות הרות בפרק הזמן של 4 שבועות ואילך ממועד ההמלטה הצפוי, למעט מקרים המיועדים לשפר את בריאותן ואת רווחתן.

9.2 המעורבים בהובלה

9.2.1 המעורבים בהובלת בעלי החיים יהיו מודעים לבעיות הרווחה העשויות להתעורר במהלך ההובלה בקרב בעלי החיים המובלים, ויהיו כשירים לטפל בבעיות כאמור.

9.2.2 הנהגים המובילים בעלי חיים יהיו מודעים להשפעת סגנון הנהיגה שלהם על רווחתם של בעלי החיים המובלים. במיוחד עליהם לעשות כל מאמץ להימנע מביצוע פניות חדות ובלימות פתאומיות.

9.2.3 הנהגים המובילים בעלי חיים יודאו כי בעלי החיים מובלים ליעדם ללא דיחוי.

9.2.4 ימונה אחראי לכך שבעלי החיים לא ייפגעו ולא יחוו מצוקה בכל נקודת זמן שהיא לפני ההובלה, במהלכה ואחריה.

9.3 רכב ההובלה

9.3.1 רכב ההובלה יהיה נקי ויבש לפני העמסת בעלי החיים.

9.3.2 רכב ההובלה יהיה בנוי באופן המבטיח שבעלי החיים לא יחליקו, או שיהיה מרופד במצע העונה על דרישה זו.

9.3.3 רכב ההובלה יהיה בעל מערכת אוורור המאפשרת לבעלי החיים המובלים לנשום אוויר צח במהלך הובלתם.

9.4 הובלה

9.4.1 בעלי החיים המיועדים להובלה יוחזקו במתחם מוגן ונוח המאפשר מחסה מפני מזג אוויר קיצוני.

9.4.2 לבעלי החיים תהיה גישה רציפה למזון ולמים עד לרגע העמסתם.

9.4.3 אם צפויים עיכובים במהלך ההובלה או במהלך הפריקה ביעד, תידחה העמסת בעלי החיים והובלתם עד למועד שבו לא צפויים עיכובים.

9.4.4 העמסה ופריקה יבוצעו באמצעות כבשי העמסה ופריקה מתאימים, ששיפועם אינו עולה על 20%, שהם יציבים ובעלי דפנות מוצקות, ושהם בעלי משטח מונע החלקה.

9.4.5 יש להגן על בעלי החיים במהלך ההובלה מכל פגיעה או לחץ תרמי.

9.4.6 בעל חיים הסובל מפגיעה או ממצוקה במהלך ההובלה, יטופל בהקדם האפשרי. אם נדרשת המתת חסד, תבוצע זו בהקדם האפשרי.

9.4.7 לא תבוצע הובלה בצפיפות יתר. לבעלי החיים יוקצו השטחים המינימליים הבאים במהלך ההובלה:

שטח מינימלי בהובלה (מ"ר לבעל חיים)	משקל (בק"ג)		
0.17	16>	טלאים	כבשים
0.2-0.3	16<, 55>	כבשים גזוזות וטלאים	
0.3-0.4	55<	כבשים גזוזות וטלאים	
0.4-0.5	55>	כבשים בהריון מתקדם	
0.5-0.6	55<	כבשים בהריון מתקדם	
0.2-0.3	35>	עזים קטנות וגדיים	עזים
0.3-0.4	35<, 55>	עזים וגדיים	
0.4-0.75	55<	עזים	
0.4-0.5	55>	עזים בהריון מתקדם	
0.5-0.6	55<	עזים בהריון מתקדם	

9.4.8 הובלת בעלי חיים בבידוד אינה מומלצת.

9.4.9 יש להפריד בהמתנה להובלה ובהובלה בעלי חיים מקבוצות חברתיות שונות.

9.4.10 פריקת בעלי החיים תיעשה מיד עם הגעתם ליעד.

9.4.11 יישמרו רשומות הנוגעות לתמותה או להתפשטות של מחלות במהלך ההובלה לרבות הסיבות שבעטיין נגרמו, אם הן ידועות (ראו גם סעיף 8.15.2).

9.4.12 משך ההובלה לא יעלה על 4 שעות.

במקרים שבהם המרחק לבית המטבחיים עולה על 4 שעות, יש לבצע מאמצים למציאת בית מטבחיים קרוב יותר. במקרים כאמור אפשר לבקש אישור מ"חי בריא" להקלה בסעיף 9.4.12, ובלבד שמשך ההובלה לא יעלה על 6 שעות.

10.0 מכירת בעלי חיים לפני שחיטה

10.0.1 בעלי חיים המוכנים לשחיטה במסגרת תכנית "חי בריא" ומיועדים לשאת את תו "חי בריא", יימכרו רק לסוחרים המאושרים על ידי "חי בריא" שיעבירו אותם לבתי מטבחיים המאושרים על ידי "חי בריא".

11.0 שחיטה

בית המטבחיים ינוהל באופן שיבטיח כי בעלי החיים אינם נתונים לדחק או לחוסר נוחות לא הכרחיים. טיפולי טרום-שחיטה צריכים להיות מצומצמים למינימום האפשרי. על כל המעורבים בשחיטה להיות כשירים לבצע את העבודות הנדרשות מהם.

11.0.1 בתי מטבחיים המקבלים בעלי חיים הנכללים בתכנית "חי בריא" ומיועדים לשאת את תו "חי בריא", נדרשים לעבור תהליך של בדיקה על ידי נציגי "חי בריא" לבחינת אופן ניהול בעלי החיים והטיפול בהם ממועד קבלתם ועד למועד שחיטתם, שבסופה, אם צלחו, יקבלו אישור בכתב מ"חי בריא".

11.0.2 לא יועברו בעלי חיים הנכללים בתכנית "חי בריא" ומיועדים לשאת את תו "חי בריא" לבתי מטבחיים שאינם בעלי אישור עמידה בתכנית "חי בריא".

בתי מטבחיים מאושרים על ידי "חי בריא" נדרשים לעמוד בנהלי "חי בריא" לבתי מטבחיים.

12.0 השתתפות בתכנית "חי בריא"

12.0.1 ההשתתפות בתכנית "חי בריא" מותנית בעמידה בכל דרישות נהלים אלו.

12.0.2 המשק יידע מיידית את "חי בריא" בכל שינוי בו המביא לסטייה מדרישות נהלים אלו.

12.0.3 סטיות זמניות מדרישות נהלים אלו יובאו בחשבון, אם מקורן בנסיבות לא צפויות שאינן בשליטת המשק.

12.0.4 כל סטייה אחרת מדרישות נהלים אלו עלולה להביא להוצאת המשק מתכנית "חי בריא" ולאיסור על השימוש בתו "חי בריא".